

Частина II

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ ЧАСІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

2.1. Проблеми політичної модернізації сучасної України: націєтворча складова

С. С. Бульбенюк

...державотворення, що не супроводжується націєтворенням, — шлях хибний і принаймні позбавлений користі у сенсі інтенсифікації розвитку України

Д. М. Под'ячев

Політична модернізація в сучасній Україні як один з напрямів процесу системної трансформації вітчизняного соціуму й одночасного творення національної державності являє собою комплексну дослідницьку проблему, розв'язання якої вимагає від науковців застосування різноманітних методологічних підходів для виконання тих чи інших евристичних завдань. Зокрема, пошуки відповідей на питання, якою має бути націєтворча складова політичної модернізації в Україні сьогодні, можуть бути спрямовані у різні вектори. Відтак, на переконання авторки, системний аналіз представленої проблематики потребує використання насамперед синергізму як однієї з базисних методологічних засад наукового дискурсу сучасності. Адже, виходячи із засад синергетичної методології, політична нація розглядається як динамічна система, що розвивається за принципами самоорганізації, нелінійності і нестабільності. До того ж, синергізм в останні десятиріччя виступає евристично-методологічною основою для дослідницьких пошуків не лише у царині націології, а й у сучасній транзитології

— розділі політологічних досліджень, представники якого вивчають особливості посттоталітарних і поставторитарних переходів, перебіг процесів демократичного транзиту. Отже, спираючись на міжпредметну специфіку окресленої проблематики, центральними дослідницькими питаннями представленої наукової розвідки визначаємо висвітлення з позицій синергізму специфіки формування української політичної нації в умовах здійснення системних трансформаційних перетворень суспільства і держави.

Авторитетний вітчизняний етнополітолог О. Хорошилов доводить, що синергетика цілком у змозі стати основою нової світоглядної парадигми націєтворення в сучасній Україні, оскільки здатна забезпечити вироблення дієвих підходів щодо реалізації етнополітичного менеджменту [1]. Це є особливо актуальним для нашої держави, адже в Україні за останні двадцять років ні у середовищі науковців (політологів, соціологів, економістів, фахівців з державного управління), ані у колах політиків так і не сформульовано консолідованого погляду на одне з найнагальніших питань державного будівництва країни, що перебуває на стадії політичної трансформації, — якою має бути конструктивна модель управління процесами формування української політичної нації.

Зокрема, у процесі політичної трансформації, яка триває понад два десятиріччя в Україні, серед представників істеблшменту не вироблено остаточної стратегії державотворення. Іншими словами, вітчизняна політична еліта так і не змогла дійти згоди щодо питання: «Яку державу (а відповідно, й модель політичної нації — С. Б.) ми будуємо — «державу-націю» (state-nation) чи «націю-державу» (nation-state)?». На нашу думку, саме знаходження компромісу у відповіді на зазначене питання може стати тією відправною точкою, що дозволить максимально узгодити перебіг процесів націєтворення та державотворення, забезпечивши успішність як політичної трансформації України, так і формування політичної нації. Адже розбалансування названих процесів призводить до того, що втрачається головна умова забезпечення ефективності модернізаційних і трансформаційних перетворень у будь-якому суспільстві — системність їх здійснення.

Тривале протиставлення двох базових концептів політичної нації — «державо-нація» versus «нація-держава» вибудовує, у свою чергу, таку низку опозицій, яких, на жаль не уникнула й сучасна Україна:

— прихильність до однієї «культурної цивілізаційної традиції» проти прихильності до більше ніж однієї такої традиції, але за умови, що прихильність до різних традицій не блокує можливості ідентифікації зі спільною державою (останнє, як це не прикро, досить часто виявляється і в національній, і в мовній, і в соціокультурній ідентифікації жителів значної частини регіонів України, причому, як Заходу, так і Сходу країни — С. Б.);

— асиміляційна культурна політика супроти визнання та підтримки багатьох культурних ідентичностей (у цьому випадку варто зауважити, що на офіційному, державному рівні сучасна Українська держава ніколи не намагалася проводити відверто асиміляційну політику, проте на рівні крайовому такі спроби були помічені — С. Б.);

— унітарна держава або мононаціональна федерація всупереч федеративній системі (ці дискусії, як відомо, точаться постійно і в наукових, і в політичних колах, загострюючись у періоди піку політичних протистоянь в країні, скажімо, в період президентської кампанії 2004 року — С. Б.);

— модель «нація-держава» зумовлює розвиток президентської республіки, а модель «держава-нація» — парламентської форми правління (однак, досвід націєтворення і державного будівництва у сучасній Україні показав, на наш погляд, протилежну тенденцію — спроби конструювання яскраво вираженої національної державності відбувалися у період зміни вітчизняної форми правління на парламентсько-президентську (2005 — початок 2010 рр. — часи президентства В. Ющенка), та, навпаки, домінування у владі бачення державної й національної розбудови як «держави-нації» в період конституційного оформлення та закріплення президентсько-парламентської республіки — С. Б.) [2, с. 16].

Слід зазначити, що представлений вище аналіз дискурсу ««держави-нація» versus «нація-держава»» у реаліях вітчизняного державо- та націєтворення стає предметом наукових розвідок не лише українських учених, а й закордонних дослідників. Так, знаний американський науковець, фахівець з проблематики політичного розвитку авторитарних режимів і можливостей їх демократизації Альфред Степан 2005 року опублікував статтю «Україна: неймовірна демократична «нація-держава», але можлива демократична «держава-нація»?», в якій протиставляє обидві вказані моделі, розглядаючи політичну ситуацію тогочасної України. Важливо, що дослідник наголошує: Україна на момент здобуття нею незалежності мала абсолютно специфічне геополітичне становище, отримавши разом з державним сувереніте-

том цілком реальну іредентистську загрозу у вигляді свого найближчого сусіди [3].

При цьому, як пише А. Степан, наша держава не відповідала жодній з двох важливих для обрання першої або другої моделі націєтворення умов. По-перше, поліс (суспільство) та культурний демос не були єдині в прагненні мирного й демократичного творення «нації-держави», коли національна політична еліта об'єднується в прийнятті такої стратегії, а міжнародна ситуація як мінімум не є ворожою до неї. По-друге, вибір стратегії «держави-нації» найчастіше ґрунтується на офіційному визнанні і політико-правовому закріпленні двомовності в країні (на зразок Бельгії, Індії, Іспанії). Це для України означало б визнання російської мови як другої державної, що у вітчизняних політичних та соціокультурних реаліях може сприяти не стільки суспільному консенсусу і міжнаціональній злагоді, скільки розколу і протистоянню. Тому американський науковець дійшов висновку, який, на нашу думку, залишається актуальним майже через 10 років після його формулювання: найоптимальнішою стратегією державо- та націєтворення в Україні може стати лінія на побудову «нації-держави», що має проводитися максимально безболісно, лагідно, забезпечивши тим самим формування багатьох розмаїтих і комплексарних національно-культурних ідентичностей, які притаманні зазвичай типовим «державам-націям» [3].

Стратегія державо- та націєтворення, запропонована для України А. Степаном, видається цілком ефективною і життєздатною внаслідок свого синкретизму, з одного боку, та врахування специфіки вітчизняного суспільства, з іншого. Адже зрозуміло, що побудова у процесі політичної трансформації моноетнічної (мононаціональної) державності в Україні нині уявляється утопічною ідеєю, особливо, якщо йдеться про збереження територіальної цілісності країни. Наприклад, згадуваний вище вітчизняний етнополітолог О. Хорошилов зазначає: «...в нашій країні, враховуючи її історико-культурну спадщину та етнополітичні реалії, єдиним ефективним шляхом прискорення конституювання політичної нації може бути лише патерналістська модель етнонаціональної політики держави». При цьому, як пише науковець: «Саме держава (попри всі вади цього варіанта) повинна виступати в ролі головного ініціатора «розбудовчих» процесів у національній сфері» [1]. Окрім того, будь-яка сучасна держава, яка прагне розвиватися на засадах демократії, відходить від суто етнічного тлумачення поняття «нація» до її політичного трактування, що, зокрема, відображено і в Конституції України (ст. 11) [5].

Відповідно, українська політична нація — це динамічна система представників різних етносів, національностей, етнічних груп, які інтегровані в українське суспільство та усвідомлюють спільність свого минулого, сьогодення і майбутнього. Важливою умовою їх консолідації стає усвідомлене розуміння своєї політико-державної «іншості» — відмінності в історії, побуті, традиціях, політичному, економічному та соціокультурному житті від інших, навіть найближчих територіально або за етнічним походженням народів. Не менш значимим фактором, що визначає ідентифікацію особи чи певної етнічної групи з українською політичною нацією, на нашу думку, є їх інтегрованість (як на індивідуальному, так і на колективному рівні) у вітчизняний соціум. Аналізуючи процеси політичної трансформації останніх двох десятиріч, ми можемо з упевненістю стверджувати, що в сучасній Українській державі створені достатні умови для інтеграції різних етнічних груп у єдину політичну націю. Утім, одночасно у представників окремих і досить значних за чисельністю та політичним впливом (потенційним або реальним) етнічних (мовних) груп спостерігається досить суттєвий брак відчуття власної «іншості» («українськості»), що викликано цілою низкою причин — від суто суб'єктивних (скажімо, почуття ностальгії за радянським минулим) до факторів зовнішньополітичного гатунку, тобто впливу сусідніх держав.

Виходячи з вказаних політичних і соціокультурних особливостей національно-державного розвитку сучасної України, необхідно використовувати більш широке тлумачення категорій «етнічність» і «політична нація», здійснюючи як суто теоретичні, так і прикладні дослідження з окресленої проблематики.

Так, поняття «етнічність», окрім традиційних чотирьох форм її існування — «національна держава», «народ», «етнічна меншина», «етнічна група», має бути доповнене двома додатковими формами — «перехідна етнічність» і «незавершена етнічність» [2, с. 341]. Слід зауважити, що характеризуючи сучасний стан формування політичної нації в Україні, важко чітко з'ясувати, якою є вітчизняна етнічність нині — «перехідною» чи «незавершеною». Окрім того, категорія «етнічність» має бути доповнена такими поняттями, як «політика ідентичності» та «менеджмент ідентичності» у їх політико-національному розумінні. За визначенням російських науковців, «політика ідентичності — система цілей і заходів, які здійснюються суб'єктом реалізації політики з метою створення таких умов, за яких особа (а в контексті представленої дослідження — й етнічна або мовна група — С. Б.)

ідентифікувала б себе з національною державою та (або) з відповідним наддержавним утворенням». «Менеджмент ідентичності», у свою чергу — це «управління впливами та процесами, спрямованими на формування або руйнування підстав ідентифікації громадянами себе з національною державою та (або) наднаціональним утворенням» [6, с. 438].

Саме політика менеджменту ідентичності у вітчизняних реаліях необхідності синхронізації процесів державо- та націєтворення має і може стати каталізатором обох згаданих процесів. При цьому, вкрай важливо враховувати, що ці процеси розгортаються у нашій країні за умов посилення глобалізаційних перетворень і «наздоганяючої» (недомодерної в ситуації недостатньої сучасності за висловом американського науковця М. Манна [7, с. 408]) модернізації. До того ж, успішність процесів політичної трансформації у сучасному світі багато в чому визначається саме можливістю і здатністю об'єднати капіталізм з національною державою у глобалізованому середовищі. Як зауважує американський дослідник: «Ті країни, де немає ефективних націй-держав, багато чого віддали б за те, аби їх побудувати. Нація-держава сьогодні не править бал, але й не виходить з ужитку ані в якості реальності, ані в якості ідеалу» [7, с. 408 — 409].

Важко не погодитися з позицією М. Манна, бо сучасна держава в особі науковців, експертів, політиків і чиновників, особливо, якщо вона перебуває на перших етапах державно-управлінського будівництва і зміцнення, не може не проектувати певну модель (моделі) свого поступу — блок стратегічного національного розвитку. Зрозуміло, що процеси формування, так би мовити, «визрівання» національних держав неможливо звести до універсального алгоритму, тим більше за умов їх перебування нині у діалектичній єдності та боротьбі протилежностей — націєтворення, з одного боку, та (суб)регіональної і міжнародної інтеграції, з іншого. Власне, означені різноспрямовані вектори розвитку висвітлюють одну з найхарактерніших особливостей глобалізації нині — її амбівалентність. Вітчизняний науковець Д. Под'ячев так зображує амбівалентність сучасної глобалізації: глобалізація, впливаючи на національний суверенітет і національну ідентичність, має означати кінець «гомогенної нації», коли національна ідентичність поступається місцем у конкуренції за свідомість людей новим ідентичностям, що надалі і синтезують сучасність [8, с. 8].

Отже, можна стверджувати, що під впливом глобалізації суттєво змінюється як форма, так і зміст національної держави. Так,

тривалий час у середовищі західних політологів дискусійним залишалося питання про те, чи відіміруть класичні національні держави під натиском процесів глобалізації, поступившись місцем наднаціональним органам державного управління і прийняття рішень. Авторитетний російський політолог О. Панарін дає таку відповідь на це питання: слабкі національні держави під впливом глобалізації втратять надкритичну частину свого суверенітету (і, безперечно, будуть не здатні здійснювати ні «політики ідентичності», ані впроваджувати «менеджмент ідентичності» — С. Б.), перетворившись на «квазідержави». Утім, з іншого боку, глобалізація в змозі стимулювати надзвичайно потужні державотворчі процеси, спонукаючи політиків до пошуків альтернативних варіантів розбудови національних держав [9, с. 73, 78].

Отже, політична модернізація з огляду на процеси становлення політичної нації (націєтворення) у вітчизняних реаліях, набуває особливого значення, стаючи своєрідним іспитом на «державницьку зрілість» України. Тим більше, що національна держава залишається на сьогодні і можна з упевненістю прогнозувати, що залишиться принаймні у найближчі кілька десятиріч, єдиною міжнародно визнаною структурою політичного об'єднання, яка закріплює суверенітет держави у внутрішній політиці та робить її повноцінним суб'єктом політики світової.

За цих умов одним з найнагальніших питань політичної модернізації України залишається питання про закінчення посткомуністичної трансформації держави, без якої, на переконання авторки, не можна вести мову про формування української політичної нації постмодерного типу. Варто зауважити, що у сучасній транзитологічній науці домінує та група дослідників, які є противниками прямого ототожнення посткомуністичних трансформацій з процесами демократичного транзиту. З методологічного погляду, на сучасному етапі розвитку політичної науки відсутня єдина, універсальна парадигма транзитологічного процесу демократизації, яка дозволяла б систематизувати й адекватно передбачати послідовність та закономірності режимних перетворень і політичних трансформацій в окремих країнах у рамках демократичних переходів. Адже політичні трансформації колишніх авторитарних режимів не завжди означають їх демократизацію — дуже часто відбувається транзит від одного недемократичного режиму до іншого недемократичного типу правління. Досвід політичних трансформацій останніх двадцяти років переконує дослідників у тому, що наслідком таких поставторитарних і посттоталітарних транзитів стає формування «гібридних» політичних режимів, що

не може не позначитися на процесах формування політичних націй у таких країнах.

Зміцнення подібних напівдемократичних режимів багато в чому можна пояснити тим, що у більшості посткомуністичних країн (й сучасна Україна не є винятком) все ще зберігається політичне протистояння прихильників і противників демократії, і це є свідченням недостатньої легітимності демократичної влади. Адже значна частина громадян посткомуністичних країн пасивно або і з недовірою ставиться до базових демократичних процедур та інституцій. «Нові демократії» мають зміцнювати й розширювати соціальну базу прихильників демократичної і ринкової культури з метою консолідації суспільства. Тож консолідація демократії означає інституціалізацію правил конкурентної політичної гри та чітке визначення меж політичної боротьби, вихід за які може загрожувати функціонуванню всього демократичного процесу. «Консолідацію демократії можна визначити як процес, коли епізодичні домовленості, половинчасті норми і випадкові рішення періоду переходу від авторитаризму трансформуються у відносини співробітництва і конкуренції, міцно засвоєні, постійно діючі та добровільно прийняті тими особами і колективами (тобто політиками і громадянами), які беруть участь у демократичному управлінні», — стверджує дослідник демократичних переходів Ф. Шміттер [10, с. 170—171].

Тому консолідація демократії має вивчатися не лише з позицій сучасної транзитології, а й у контексті етнополітологічних досліджень, насамперед тих, що торкаються проблематики націєтворення. Адже як процес посткомуністичного переходу й демократичної трансформації суспільства, так і процес формування та зміцнення політичної нації потребують як однієї з базових умов їх ефективності, перспективності, легітимації консолідації якомога більш широкого кола соціальних і політичних учасників на індивідуальному, груповому і загальносуспільному рівнях. Серед дієвих чинників консолідації української політичної нації модерного типу Д. Под'ячев називає такі. По-перше, досвід спільного досягнення мети (незалежності, свободи тощо). По-друге, ними можуть стати в «ролі» допоміжних мова, історичний міф, етнос. По-третє, це цінності добробуту та почуття соціальної справедливості [8, с. 4—5]. До того ж, український дослідник наголошує, що вітчизняні соціополітичні реалії нині вказують на неможливість використання ідеї «Україна — європейська держава» як національної та консолідуючої. Вказану ідею, як зазначає науковець, доцільно замінити на ідею продукування унікальності

національних суспільних практик на противагу продукуванню чергових національних символів [8, с. 12].

Безумовно, наведена вище шкала цінностей, що може бути покладена в основу консолідації української політичної нації, є далеко не повною і має бути доповнена. Утім, проблема продукування національних практик, а не національних символів, на яку вказує Д. Под'ячев, є вкрай актуальною з погляду політичної трансформації України загалом і формування та зміцнення засад вітчизняного націєтворення зокрема. На цьому шляху така специфічна риса національної ментальності як «соціальна маргіальність українства», тобто історично вкорінене несприйняття будь-яких авторитарних і деспотичних форм, які розвиваються за умов максимальної ворожнечі у суспільстві [11, с. 208], може відіграти подвійну роль. З одного боку, нівелюючи будь-які спроби авторитарного реваншу на вітчизняному ґрунті, що відрізняє Україну й українську політичну націю, яка тільки-но почала оформлюватися в якості державницької, від найближчих сусідів на Сході і Півночі. З іншого боку, саме названа «соціальна маргіальність українства» почасти виступає вагомою перешкодою у розгортанні процесу націєтворення, гальмуючи зокрема формування базових інституцій громадянського суспільства, без якого нині не мислиться модерна політична нація. Власне, типовий стиль життя пересічного українця за всім відомою формулою «моя хата з краю» і в далекій, і в новітній історії нашої країни не раз ставав тим чинником, який не тільки заважав, а навіть перекреслював державотворчі і націєтворчі потенції найкращих синів рідної землі.

Системні проблеми здійснення демократичних переходів у посттоталітарних державах пов'язані також з особливостями функціонування самих демократичних режимів. Однією з таких найсуттєвіших проблем є зростання у суспільствах перехідного типу почуття апатії та розчарування, виникнення феномену «авторитарної ностальгії» (у вітчизняних соціополітичних реаліях — феномен «совка»), що породжується нездатністю владних еліт вирішити найгостріші суспільні суперечності. «Вживання» нових демократичних режимів залежить, отже, не лише від здатності політичних лідерів припинити перманентну боротьбу всередині владної еліти, вміння домовлятися та йти на компроміси, але й від готовності багатьох громадян зберігати прихильність чи навіть відданість демократичному режиму як такому, за достатньо критичного ставлення до його керівників. А така легітимізація досягається зазвичай в умовах національної консолідації, зміцнення

засад творення політичної нації. Тож, одним з найсуттєвіших показників успішності націєтворення стають якісні, структурні зміни у масовій політичній свідомості та політичній культурі суспільства. Наприклад, американський політолог С. Гантінгтон пов'язує можливості третього авторитарного «відходу» з дією таких чинників: слабкою вкоріненістю демократичних цінностей у свідомості політичної еліти та мас, глибокими економічними потрясіннями, зростанням соціальних суперечностей і різкою соціально-економічною та політичною поляризацією суспільства [10, с. 172]. До цього можна додати, що такі фактори, як правило, стають гальмівними і в процесі націєтворення, підтвердженням чого є такий складний і суперечливий шлях становлення української політичної нації останніх двох десятиріч.

Так, специфіка здійснення демократичних транзитів у посткомуністичних країнах, які супроводжувалися розгортанням глибоких соціально-економічних криз, різкою соціальною диференціацією населення та зростанням маргіналізації суспільства, спричинила поширення у масовій суспільній свідомості цих держав почуття розчарування у базових демократичних цінностях та орієнтирах. Упродовж 1990-х років навіть поняття «демократизація» значно нівелювалося, втративши ореол суспільно-політичного ідеалу та вживалося найчастіше з іронічним наголосом. Досвід здійснення демократизації «згори» зміцнив у більшості громадян ставлення до демократії як чогось чужинного, привнесеного ззовні. Політичними та соціокультурними наслідками такої ситуації виявилася політична апатія громадян, їхні край низькі потенції до самоорганізації і вияву політичної активності, до національно-політичної самоідентифікації, а отже — і доволі невелика легітимність інституцій влади, неузгодженість між формальними і неформальними політичними практиками за умов домінування останніх та також вкрай розмиті в масовій суспільній свідомості українських громадян, особливо окремих регіонів півдня та сходу, уявлення про необхідність і важливість зміцнення політичної нації як основи Української державності.

Отже, аналіз особливостей перебігу процесів демократичних транзитів і специфіки становлення політичних націй (націєтворення) у посткомуністичних країнах, у тому числі й в Україні, та їх наслідків варто здійснювати, враховуючи такі характеристики національних політичних систем:

— специфіку докомуністичних традицій у їх цивілізаційному, соціокультурному, політичному та інших вимірах, зокрема — наявність або відсутність демократичного досвіду;

— особливості зовнішнього середовища як чинника, який сприяє або перешкоджає внутрішнім демократичним трансформаціям;

— стан соціально-економічної, політичної, культурної, етнічної, релігійно-конфесійної та інших сфер функціонування суспільства у відправних точках політичних трансформацій;

— характер перебігу процесів ерозії і розпаду старих, авторитарних структур влади;

— базові принципи зміни і репродукції політичних й економічних еліт;

— специфіку нових політичних інституцій і способів їх побудови;

— тактику політичних акторів (з урахуванням їх конкретних індивідуально-психологічних особливостей) [12, с. 74].

Беззаперечною є теза, згідно з якою центральним вектором державотворчого процесу в Україні має залишатися демократичний транзит як основа політичної трансформації країни. Однак в умовах посилення впливу глобалізаційних процесів у середовищі науковців поживаються дискусії щодо майбутнього національної держави, а також формується переконання у тому, що розуміння нації, і насамперед нації політичної, має бути переосмислено і доповнено. Скажімо, щодо долі національної держави у найближчому майбутньому у глобалізованому світі серед дослідників утвердилися два базові погляди.

Відповідно до першого, і далі зростатиме хронічна неспроможність національних держав адекватно реагувати на нові виклики сьогодення, а процеси глобалізації і надалі підриватимуть суверенітет таких держав. Як зазначає російська дослідниця Д. Казаринова: «Інтеграційні процеси, які розвиваються у глобальному контексті, отже, порушують звичний порядок у світі, зачіпаючи життєві процеси національних держав» [13, с. 169]. Звісно, у такій ситуації змінюється і розуміння нації. Політична нація, виходячи з позицій синергетичної методології, постає як утворена на основі етнічних груп соціальна система, ключовими рисами котрої є певний рівень національної самосвідомості та воля до політичної самоорганізації [14, с. 82]. Саме здатність політичної нації до самоорганізації і може стати тією «захисною стіною», яка убезпечить національну державу від гомогенізуючого і поглинаючого впливу глобалізації. Тож можна без перебільшення твердити, що однією з базових умов збереження повноцінної державності України, її максимального убезпечення від зовнішніх і внутрішніх викликів (зокрема, і породжених

глобалізацією) стає нагальна необхідність остаточного формування політичної нації.

Прихильники другого погляду щодо майбутнього національної держави у глобалізованому світі (а варто зауважити, що їх значно менше, ніж прибічників вищенаведеної позиції) переконані — перспективи національних держав нині все таки зберігаються. Вони наводять на підтвердження своєї позиції такі аргументи. По-перше, і досі авторитет і надзвичайний вплив мають ті потужні політичні сили, які апелюють до ідеї національної держави і виступають проти передачі її головних функцій альтернативним наднаціональним інституціям. По-друге, спостерігається об'єктивна потреба в збереженні національної держави як центру консолідації і розвитку культури, відтворення самобутніх політико-правових рис і підтримки національної ідентичності [15, с. 70—71]. Тож творення національної держави на основі консолідованого розвитку політичної нації залишається нині єдиною продуктивною альтернативою для держав, які перебувають у стані перманентної політичної трансформації.

Держава і тільки держава постає таким способом етнонаціональної самоорганізації суспільства, котрий забезпечує виконання таких базових функцій:

1) статусно-репрезентативної — за допомогою держави етнонаціональна спільнота визначає свою юрисдикцію на певній території та репрезентує себе у міжнародному співтоваристві;

2) фільтрувально-захисної — держава покликана відфільтрувати негативні впливи, що можуть підривати національну стабільність і безпеку, захищаючи тим самим ресурсний і територіальний потенціал життєзабезпечення національної спільноти;

3) стратегічно-управлінської — держава визначає стратегічні орієнтири національного розвитку, забезпечуючи тактичне й оперативне управління всіма сферами життєдіяльності нації;

4) саморегуляційної — держава стимулює розвиток самодостатності спільноти на певній території, а самодостатність у поєднанні з неповторним способом буття нації забезпечує її саморегуляцію;

5) функції власного самовідтворення — це допоміжна функція, яка виявляється у тому, що держава забезпечує своє самозбереження — збереження усіх державних підсистем і структурно-функціональної спадковості у разі змін [14, с. 199—200].

Аналізуючи державотворчий процес в Україні, починаючи з часів здобуття незалежності, в ході аналізу вищезазначених функцій можна дійти таких висновків. Твердження про досить висо-

кий ступінь неефективності державного будівництва в Україні обґрунтовується тим, що національна держава не в змозі виконувати свої базові функції. До того ж, специфікою державного будівництва є його випереджальний порівняно з процесом консолідації української політичної нації характер. При цьому сама держава подекуди гальмує цей процес консолідації. Адже якщо статусно-репрезентативна функція здійснюється Українською державою максимально повною мірою, то, скажімо, фільтрувально-захисна або стратегічно-управлінська функції почасти не тільки не забезпечуються державним механізмом, а й виконуються, так би мовити, «навпаки», у протилежному напрямі. Це дає підстави частині дослідників твердити про наявність суттєвого фактора дестабілізації в сучасному українському суспільстві, яке представлене не лише окремими політиками, а й цілими соціальними, етнічними чи соціокультурними групами. Отже, одним з найнагальніших завдань Української держави нині є насаперед інтегральних названих груп у національну державу, на основі якої і стане можливим остаточне формування та консолідація політичної нації.

За цих умов національна ідея може стати ефективним інструментом творення політичної нації українства, зокрема за допомогою оформлення національної ідентичності у свідомості громадян, усвідомлення необхідності їх національної самоідентифікації (особливо жителів окремих країв, як правило, прикордонних). Так, національна ідея є одним з базових елементів націєтворення, оскільки саме на її основі формуються уявлення тієї чи іншої етнічної чи етнічно-територіальної спільноти про власну спільність, наявність свого особливого минулого, сьогодення і майбутнього, своєї окремої історії, специфічних традицій, звичаїв, культурних норм, мети (метаідеології) свого існування тощо. Усі названі заходи та напрями і складають власне комплекс дій щодо політики менеджменту ідентичності.

Зрозуміло, що політика менеджменту ідентичності в Україні має формуватися та здійснюватися системно, на основі ретельного аналізу історичної ретроспективи спроб творення й оформлення політичної нації. Одним з напрямів таких науково-практичних пошуків повинен стати розгляд проблематики етнічності, зокрема співвідношення понять «етнос» і «нація» у прикладних вітчизняних дослідженнях етнополітологічної тематики. Скажімо, важливим видається (з огляду на потреби синхронізації в сучасній Україні процесів державо- та націєтворення) вивчення специфіки національного характеру українства як передусім територіально-

політичної, а не мовно-етнічної спільноти. Не менш значимим для авторки є з'ясування феномену національного характеру українства, що може виявлятися, зокрема, і через стійки етнопові ознаки та етнічні стереотипи. Особливу увагу, на нашу думку, потрібно звернути на такі риси національного характеру українства, які суттєвим чином гальмують процеси націєтворення та почасти заважають успішному державотворенню в Україні.

Перше — це психологія народу-етносу, який усю свою історію живе на точках зламу та змушений постійно маневрувати між різноспрямованими, часто-густо ворожими одна одній етнічними і політичними цілями. Як наслідок, зазначають авторитетні вітчизняні дослідники О. Донченко та Ю. Романенко, спостерігається історично сформоване послаблення інтегрованості українства спочатку як етнічної, а згодом і як політичної спільноти (прото-нації та нації). Для типового українця, за словами науковців, етнічна (національна) ідентифікація обмежується заявами, а не вчинками, маргінальність, викликана страхом перед визначеністю, домінує над почуттям свободи. Друге — це соціокультурний еkleктизм — установка на поєднання різних традицій, спроби імітувати інші культурні моделі [11, с. 214, 216]. Безперечно, названі риси українського національного характеру було б методологічно неправильно визначати виключно як негативні, адже справжній науковий підхід вимагає максимальної неупередженості і незастосування поляризованих оціночних суджень.

Утім, саме такі риси українства, як етнічна (національна) ідентифікація маргінального (або, на думку авторки, радше інфантильного) типу та соціокультурний еkleктизм багато в чому і спричинили появу дихотомії «панросійськість versus пан'європейськість» у національній ідентичності. Так, політика «Україна як об'єкт створення наднаціональної панросійської ідентичності» має тривалу історію. Її витоки можна знайти і в доктрині «Москва — Третій Рим» старця Філофея (XVI ст.), і в державній політиці Російської імперії, починаючи з часів Петра I, що не могло не позначитися на процесах формування національної ідентичності обох націй — і української, й російської. І якщо у свідомості переважної більшості росіян названий підхід сприяв закріпленню майже незламного і до сьогодні стереотипу про те, що Україна є частиною «исконно русских земель», підтвердженням чого є результати одного з останніх за часом соціологічних опитувань, проведених у Російській Федерації, згідно з яким 29 % опитаних вважають Україну територією своєї країни [16]. То для України й вітчизняного державо- та націєтворення така політика створює

низку проблем і перешкод на шляху здійснення політичної трансформації країни. Наприклад, за твердженням авторитетної української дослідниці Н. Пелагеші, аналіз соціокультурних відносин між Україною та Росією, здійснений на основі методологічної парадигми етнополітологічного конструктивізму, дає підстави вести мову про те, що «сучасна регіональна поляризація України та її динаміка є наслідком не тільки культурно-історичних відмінностей між населенням Сходу та Заходу України, що склалися історично, а й результатом цілеспрямованої політики ідентичності, що проводиться Російською Федерацією» [17, с. 165].

Власне, можна говорити про формування нової якості іншої ідентичності — ідентичності так званої «радянської людини» з використанням елементів ностальгії за «втраченим раєм (а точніше — квазіраєм)» часів СРСР. Окрім того, обидва типи ідентичності, які пропонувалися і пропонуються (або, на переконання частини науковців і політиків, нав'язувалися і продовжують нав'язуватися) українським громадянам, є за своєю природою, по-перше, штучними (сконструйованими, а не такими, що сформувалися природним шляхом) та, по-друге, фактично спробою закріплення російської національної ідентичності на теренах колишньої Російської імперії, а згодом колишнього Радянського Союзу. За цих умов на поверхні формування панросійської ідентичності — питання необхідності формування єдиного соціокультурного простору на основі спільної історії, спільних національних і релігійних традицій, спільної культурної спадщини, а в її основі — стратегічні геополітичні програми, які мають на меті, зокрема, гомогенізацію та уніфікацію мовного й освітнього простору, творення спільного інформаційно-комунікативного середовища і культурно-символічного ареалу. Вказані специфічні риси проекту (політики) формування панросійської ідентичності на вітчизняному ґрунті можуть створювати потенційні (і досить вагомі) ризики для збереження і розвитку української ідентичності, відтак — для процесу державо- та націєтворення.

Розглядаючи шляхи європеїзації української національної ідентичності в перебігу політичної трансформації держави, варто зазначити, що на цей складний процес вагомий вплив має поширення серед українства панросійської ідентичності, що найчастіше автоматично цілковиту повну відсутність в особі відчуття причетності до європейської спільноти. Наприклад, znana вітчизняна фахівець-соціолог Н. Паніна свого часу підкреслювала: «...у масовій свідомості дорослого населення України й надалі зберігається високий рівень східнослов'янської відособленості та на-

ціонального ізоляціонізму» [18, с. 42]. Утім, слід зауважити, що дана ситуація з кожним роком змінюється, і нині вже значно більша частина українців, особливо у центрі, півночі та заході країни, відчуває свою причетність, приналежність до Європи. За цих умов можна оперувати поняттям «європеїзація» при розгляді зміни національної ідентичності частини українських громадян. Європеїзацію нині розглядають у двох основних аспектах. По-перше, як політичну та інституційну адаптацію до євроінтеграції в межах Європейського Союзу; по-друге, як переформатування національної ідентичності та створення наднаціональної європейської (пан'європейської) ідентичності. За словами Д. Ольсена, «через європеїзацію створюються відчуття приналежності до європейської спільноти, відчуття емоційної прив'язаності до неї та спільної системи смислів і значень» [17, с. 205].

Процеси формування пан'європейської ідентичності в Україні багато в чому схожі з подібними процесами творення панросійської ідентичності: конструюються спільні життєві (регіональні та цивілізаційні) «смисли», утворюються спільні інформаційно-комунікативний і культурно-символічний простори, уніфікується законодавство й нормативна база тощо. Така схожість обох типів ідентичностей пояснюється, насамперед, тим, що обидві вони є наднаціональними за своєю природою і спрямуванням. Головною відмінністю пан'європейської ідентичності від ідентичності панросійської, у тому числі й на вітчизняному ґрунті, є те, що європейська наднаціональна ідентичність не змінює національні ідентичності, а функціонує паралельно з ними, спричиняючи їх трансформацію, будучи інклюзивною за своєю сутністю. Це пояснюється тим, що конструювання пан'європейської ідентичності відбувалося виважено і продумано, здійснювалося за допомогою тих механізмів, які створювали відчуття приналежності громадян передовсім до своєї національної спільноти [17, с. 220]. До того ж, і самі інтегративні процеси політичного, економічного, соціального та культурного характеру в Європі значно відрізнялися та відрізняються нині від подібних процесів, що розгорталися і розгортаються на просторах колишньої Російської імперії та колишнього Радянського Союзу. Тому можна стверджувати, що процеси поширення на теренах України пан'європейської ідентичності несуть значно менші загрози для утвердження національної ідентичності, аніж процеси поширення панросійськості. Та якщо поширення впливу панросійської ідентичності в Україні активно лобіюється з боку сусідньої держави, а також має підтримку і з боку досить впливових вітчизняних політичних сил, то процес

формування пан'європейської ідентичності відбувається часто хаотично та/або вкрай неефективно.

Отже, глобалізаційні процеси, які охоплюють своїм впливом увесь сучасний світ, і процес політичної трансформації, що спостерігається в Україні в останні десятиріччя, сприяють паралельно з утвердженням національної ідентичності формуванню наднаціональної ідентичності двох типів — панросійської та пан'європейської. Це зумовлюється двома методологічними позиціями.

Перша — національна ідентичність не є вродженою універсальною або утворенням іманентно притаманним особі чи групі. Вона конструюється соціумом, народжується та зникає під впливом тих чи інших соціальних і культурних процесів [17, с. 218]. Означена дослідницька позиція, на думку авторки, є важливою з огляду на представлену проблематику, оскільки аналіз специфіки формування національної ідентичності у вітчизняних реаліях доводить, що процес усвідомлення власної національної ідентичності як особливої, «окремішної» від інших, панівних раніше або у сусідніх державах, відбувається з досить великими ускладненнями навіть серед етнічних українців.

Друга — національна ідентичність є дискурсивною формацією, що твориться державою як результат певних культурних політик (інформаційної, освітньої, культурної, політики громадянства тощо) [17, с. 218]. Відтак національна ідентичність нерозривно пов'язана з суверенітетом, суверенними правами національної держави, що й зумовлює необхідність і нагальність максимальної синхронізації процесів державо- та націєтворення заради оптимізації їх спільних результатів. Неконтрольоване з боку держави творення національної (та/або наднаціональної) ідентичності у свою чергу може призводити до непрогнозованих результатів, а в частині випадків — ставати серйозною загрозою для державного суверенітету. Адже особливо наднаціональна ідентичність, за словами Н. Пеллагеші, може виступати засобом контролю наднаціонального утворення над індивідом або групою осіб [17, с. 219]. Окрім того, саме наднаціональна ідентичність спричиняє часткову втрату державою монополії на контроль соціокультурної сфери суспільства. «Наднаціональні утворення через освітні, культурні, інформаційні та інші практики створюють власні маркери ідентичності на початковій стадії формування, а в перспективі спроможні трансформувати їх до власної самототожності, що є проблемою національної безпеки держави», — наголошує українська дослідниця [19, с. 4].

Отже, беззаперечною є методологічна позиція, відповідно до якої розгляд процесів державо- та націєтворення в сучасній Україні буде неповним без вивчення специфіки формування паралельно з національною ідентичністю різних практик наднаціональних ідентичностей у вітчизняному соціумі. В українських соціокультурних і політичних реаліях таке паралельне функціонування різних типів ідентичностей несе небезпеку подальшого поглиблення регіональної поляризації країни, що не може не гальмувати, у свою чергу, процес творення єдиної політичної нації.

Окреслені вище процеси плюралістичного формування національних (та/або наднаціональних) ідентичностей, як вже зазначалося, є наслідком посилення впливів глобалізаційного характеру у світі загалом та в Україні зокрема. Глобалізація зумовлює розвиток (а у вітчизняних умовах творення) держави в якісно новому соціополітичному середовищі, провідними рисами якого стають уніфікація, упорядкування та диверсифікація. Вітчизняна науковиця І. Алексеєнко зауважує: «Змінюючи сучасний світ, ці процеси (інтенсифікації, інтернаціоналізації, універсалізації і глобалізації — С. Б.) не можуть не викликати корекції ролі й функцій суверенної національної держави, яка тривалий час була центральною віссю міжнародної політичної системи та забезпечення цивілізаційного поступу різних народів» [20, с. 12]. Зрозуміло, що ці нові виклики вимагають як політичної трансформації від самої національної держави, так і нових підходів до процесу націєтворення. На думку авторки, утвердження української політичної нації нині передусім має здійснюватися спільними зусиллями — держави, інституцій громадянського суспільства, окремих осіб (політичних і громадських лідерів, моральних авторитетів нації та ін.) з урахуванням глобальної перспективи нашої держави, з одного боку, та намаганням максимально повно зберегти унікальні національні маркери і водночас уникнути крайніх проявів локального націоналізму, з іншого.

За таких умов особливого значення набуває здатність і спроможність національної політичної еліти, істеблішменту стати провідником, генератором творення політичної нації. Власне, провідним суб'єктом реалізації комплексу заходів етнополітичної політики у царині державного менеджменту і має бути політична еліта. Ефективність процесів державо- та націєтворення, на переконання авторки, повинно спиратися, зокрема, й на ретельно розроблену та послідовно втілювану в життя політику державного планування як частину національної державно-управлінської стратегії (державного менеджменту). Український науковець

О. Валєвський пропонує формувати політику державного планування, використовуючи поняття «соціокультурна детермінація політичної дії», «стратегічне мислення», «стратегічна еліта», «стратегічна культура» [21, с. 30, 35]. І хоча такі пропозиції були висунуті більше ніж десять років тому, вони не втрачають актуальності і нині. Скажімо, на брак стратегічної культури та стратегічного мислення на рівні функціонування вітчизняної політичної та/або державної влади і державного управління вказує більшість дослідників, ведучи мову про причини провалів політичної трансформації в Україні. До того ж, і вітчизняні, і закордонні вчені наголошують: в Україні так і не сформувалася політична еліта, яку можна було б з упевненістю охарактеризувати як «стратегічну», що не може не позначатися на неперервності і послідовності трансформаційних процесів у державі.

Якою ж має бути стратегічна політична еліта в Україні, яка в змоззі забезпечити остаточне завершення процесів державо- та націєтворення? Український дослідник І. Радзівєвський пропонує на сформульоване питання наступну, максимально повну і докладну, на наш погляд, відповідь. Це має бути система, що включає такі елементи: «перехід від моноцентричної до багатоцентричної системи державного управління, що спирається на розширення меж функціонування й підвищення спроможності держави та її інститутів через потенціал міжюрисдикційної, міжорганізаційної та міжсекторальної вертикальної і горизонтальної багаторівневої кооперації на добровільних засадах для розв'язання суспільно значущих проблем; [...] збереження за державою як суб'єктом управління центральної позиції та ініціативної функції співробітництва, навколо якої формуються мережеві, асоціативні горизонтальні структури у складній системі публічного врядування; визнання ефективності критичним атрибутом державного управління, під яким слід розуміти здатність державних органів налагодити взаємодію з іншими соціальними суб'єктами та їх мережами, досягаючи стійкості та динамічності розвитку системи при мінімальному витрачанні суспільних ресурсів; [...] зосередження діяльності державних органів на створенні умов для взаємоузгодження інтересів і поєднання людських, матеріальних, фінансових та інших ресурсів усіх заінтересованих сторін на всіх рівнях і формування спільної та дієвої управлінської практики через співпрацю, мотивацію, уповноваження, комунікації, переговори і обмін для задоволення суспільних інтересів і потреб» [22, с. 12].

Підбиваючи підсумки, необхідно зазначити, що дослідницький дискурс окресленої проблематики є надзвичайно складним,

оскільки охоплює своєю увагою коло питань, пов'язаних із проблематикою глобалістики, теорією модернізації, транзитологічними концепціями, вивченням царини політичного управління і прийняття політико-управлінських рішень та, безумовно, етнополітологією. Скажімо, виходячи з базових позицій сучасної глобалістики, державо- та націєтворення в Україні, варто зважати на те, що глобалізація як складне і суперечливе явище сьогодення зумовлює необхідність докорінного перегляду місця та ролі національної держави у світі, формування якісно нового погляду на її внутрішню і зовнішню політику, на розуміння державного (та/або народного, національного) суверенітету й форми його вияву. Зарубіжні і вітчизняні представники концепцій транзитології та теорії модернізації у свою чергу наголошують на тому, що однією з найважливіших умов консолідації політичної нації стають вимоги синхронізації процесів державо- та націєтворення заради забезпечення їх максимально оптимального результату. Аналіз проблематики політичного управління і прийняття політико-управлінських рішень дає підстави стверджувати, що однією з основних проблем у здійсненні процесів політичної трансформації в Україні та вагомою перешкодою на шляху утвердження політичної нації у вітчизняних соціополітичних реаліях стають труднощі у забезпеченні поєднання бюрократичного і професійного начал у системі державної влади та державного управління. І насамкінець, спираючись на засади етнополітологічної парадигми, згідно з якими нація (і як політична спільнота, і як етнічно-територіальна спільнота) — це об'єднання людей не тільки у просторі, а й у часі. Тож і політичну націю, що має утвердитися в Україні, і проблеми її творення та утвердження слід досліджувати в її постмодерністському варіанті. Як зауважує вітчизняна дослідниця В. Горлова: «Найкраще нації розглядати як уявлювані політичні спільноти, водночас суверенні та просторово обмежені, тому що більшість її членів ніколи не побачить і не буде знати всіх мешканців. Колись створені, ці уявлювані спільноти націй репрезентують впливову соціологічну реальність, яку можна зрозуміти через аналіз наративів та іміджів тих, хто репрезентує іншим цю спільноту» [23, с. 12].

Отже, формування сучасного концепту української політичної нації є надзвичайно складним, виходячи як з евристично-методологічної, так і з політико-прикладної дослідницької позицій. Означений концепт, на нашу думку, має спиратися на конструкти національної ідентичності та етнополітичного менеджмен-

ту з урахуванням специфіки перебігу процесів політичної трансформації у країнах перехідного типу. При цьому обов'язково слід врахувати таку характеристику української політичної нації, яка ще перебуває на стадії формування й утвердження, як процесуальність. Оскільки будь-яка політична нація не виникає «нізвідки» і не йде «в нікуди», то розглядаючи процеси державо- та націєтворення, варто зважати на політичну історію становлення того чи іншого народу; на етнополітичні стереотипи, усталені у суспільстві; на його готовність до системних або часткових змін, здатність адекватно сприймати взірці нового у політиці, економіці, соціокультурній царині існування нації. Безсумнівно, що процес конституювання української політичної нації є ще незавершеним, а, отже, потребує подальшого наукового аналізу з метою забезпечення необхідних умов для саморозвитку і самовдосконалення національної системи як суверенної й автономної.

Література

1. *Хорошилов О.* Українська політична нація: сценарій конституювання / Хорошилов О. // Політичний менеджмент. — 2004. — № 5 (8). — С. 23—30.
2. *Лукул Т. Я.* Політизація етнічності як інституційний фактор сучасного процесу канадського націєтворення: монографія / Т. Я. Лукул; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. — Чернівці: Вид-во Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, 2010. — 456 с.
3. *Stepan A.* Ukraine: Improbable Democratic «Nation-State» But Possible Democratic «State-Nation»? / Stepan A. // Post-Soviet affairs. — 2005. — № 4. — P. 279—308.
4. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної ради України 28 червня 1996 р. — К.: Преса України, 1997. — 80 с.
5. Государственная политика и управление: в 2 ч. / под. ред. Л. В. Сморгунова. — М.: РОССПЭН, 2007. — Ч. 2: Уровни, технологии, зарубежный опыт государственной политики управления. — 495 с.
6. Нации и национализм : сборник статей / Б. Андерсон, О. Бауэр, М. Хрох и др.; пер. с англ. — М. : Праксис, 2002. — 416 с.
7. *Под'ячев Д. М.* Націєтворення в Україні в умовах глобалізації : автореф. дис. ... канд. політ. наук / Под'ячев Д. М.; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. — Х., 2013. — 18 с.
8. *Панарин А. С.* Искушение глобализмом / А. С. Панарин; Русский Национальный Фонд. — М.: Изд-во «Русский Национальный Фонд», 2000. — 378 с.

9. *Чепель С. Л.* Демократические переходы: закономерности и этапы / Чепель С. Л. // Социально-гуманитарные знания. — 2004. — № 2. — С. 157—174.

10. *Донченко О.* Архетипи соціального життя і політика: (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення): монографія / Донченко О., Романенко Ю. — К.: Либідь, 2001. — 334 с.

11. *Мельвиль А. Ю.* О траекториях посткоммунистических трансформаций / Мельвиль А. Ю. // Полис. — 2004. — № 2. — С. 64—75.

12. *Казаринова Д. Б.* Глобализация: смена политических акторов и типа управления / Казаринова Д. Б. // Актуальные проблемы политологии: сборник научных работ студентов и аспирантов РУДН / ответ. ред. В. Д. Зотоя. — М.: МАКС Пресс, 2001. — С. 161—170.

13. *Нестеренко Г. О.* Українська політична нація: самоорганізаційні засади становлення: монографія / Г. О. Нестеренко; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. — К.: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. — 360 с.

14. *Михайленко М. В.* Государство, глобализация, периферия: лидерство и упадок в XXI веке: монография / М. В. Михайленко. — Черновцы: Букрек, 2007. — 384 с.

15. Почти треть россиян считают Украину территорией своей страны [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://news.meta.ua/cluster:31949693-Pochti-tret-rossiian-schitaiut-Ukrainu-territoriei-svoei-strany---opros/>

16. *Пелагеша Н.* Україна у смислових війнах постмодерну: трансформація ідентичності в умовах глобалізації: монографія / Н. Пелагеша; Національний інститут стратегічних досліджень. — К.: НІСД, 2008. — 285 с.

17. *Паніна Н.* Чинники національної ідентичності, толерантності, ксенофобії та антисемітизму в сучасній Україні / Паніна Н. // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2005. — № 4. — С. 26—45.

18. *Пелагеша Н. Є.* Трансформація української національної ідентичності в умовах глобалізації: автореф. дис. ... канд. політ. наук / Пелагеша Н. Є.; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. — К., 2009. — 20 с.

19. *Алексєєнко І. В.* Трансформація інституту національної держави в умовах глобалізації: автореф. дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.02 / Алексєєнко І. В.; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. — К., 2006. — 32 с.

20. *Валєвський О. Л.* Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження: монографія / О. Л. Валєвський; Адміністрація Президента України, Національний інститут стратегічних досліджень. — К.: НІСД, 2001. — 242 с.

21. *Радзівєвський І. А.* Трансформація системних характеристик державного управління в умовах глобалізації: автореф. дис. ... канд. наук з держ. управління / Радзівєвський І. А.; Національна академія державного управління при Президентіві України. — К., 2007. — 20 с.

22. Горлова В. М. Українська національна ідентичність: компаративний аналіз національних дискурсів: автореф. дис. ... канд. філософ. наук / Горлова В. М.; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. — Х., 2005. — 21 с.

2.2. Українська національна ідея: концептуалізація понять

С. Й. Вовканич

Буцімто демократичний запис у Конституції України, що «жодна ідеологія не може називатися державою як обов'язкова» не цілком суголосний з попереднім: «Суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності» [1]. Це призвело до того, що Україна досі не тільки не має ідеологічного супроводу свого державотворення та становлення нації, а й девальвована актуалізація національної ідеї, пошуку позитивного її історичного тлумачення, наукових досліджень перспектив розвитку в інформаційно-просторовій, інноваційній моделі розбудови національної держави, в здійсненні її євроінтеграційних намірів тощо.

Фактично в Україні немає ідеологічних партій. Це все ставить на порядок денний нагальну потребу: опрацювати систему ідеологічного забезпечення державотворення і закрити спекулювання запитанням: ідеологічний плюралізм чи монізм? Адже вийшло так, що в Україні ні того, ні іншого немає: облікшись на чужинській монополії тоталітарних ідеологій, зокрема комуністичної, ми боїмося доторкнутися думкою до своєї, розмаїття її сучасного ідеологічного дизайну. Можна зрозуміти німців, які заборонили не тільки нацистську ідеологію, а й, настрашені гітлерівськими маніпуляціями з проведенням загальнонаціональних референдумів, не послуговуються ними у післявоєнній Німеччині. Однак до чого тут Україна та її національна ідея як споконвічна мрія здобуття свободи і державної незалежності, як концептуальна програма розвитку демократичної, вільної країни? Навіть наші північні сусіди, які мають безпосереднє відношення до формування тоталітарних імперсько-більшовицьких ідеологій творення т. з. нової радянської людини, побудови світлого «комуністичного майбутнього», що призвели до нечуваних у мирний час людських жертв і трагедій, нині не гребують ідеєю «обустрейства Росії» чи побудови «русского мира».